

Stiftelsen
Norsk etnologisk gransking
Postboks 1010, Blindern
0315 Oslo

Oslo, mars 2000

Spørreliste nr. 184
Å LEVE UGIFT

I NEG har vi gjennom årene samlet mye materiale som handler om familieliv: hverdag og høytider innen familien i tidligere tider og i dag. Oftest knyttes skildringene til familier der folk lever i ekteskap, eller der barn/unge lever hjemme hos sine foreldre. Denne gangen er vi interessert i å få vite noe om *de som ikke har giftet seg*; de som *ikke* lever i det vi ofte kaller «kjernefamilie».

For et år siden kom det et forslag fra en av våre medarbeidere om å ta opp dette emnet. Hun formulerer hovedspørsmålet slik: *Hvordan artet livet seg for alenemennesket «i gamle dager» sammenlignet med våre dagers «eneboere»?*

Det er klare forskjeller på de ugiftes roller i forhold til familie/slekt, til økonomisk og sosialt liv i eldre tid og nå. Vi er interessert i alle slags beretninger om ugifte mennesker; fortellinger som kan belyse deres liv og kår, og forestillinger og stereotyper som omgivelsene har hatt omkring dem.

Under arbeidet med denne spørrelisten har vi tenkt gjennom spørsmål knyttet til flere andre typer «aleneboere»: enker/enkemenn, skilte, enslige foreldre. Vi kom til at hver av disse gruppene fortjener sine egne rammer, og har derfor innskrenket listen til å gjelde bare de som ikke har giftet seg.

Tone Hellesund, stipendiat i etnologi ved Universitetet i Bergen, er i gang med en undersøkelse omkring ugifte, barnløse kvinners kår i eldre tid og i dag. Hun vil bruke deler av materialet som kommer inn i sitt arbeid.

Det er viktig at du leser gjennom hele spørrelisten før du begynner å skrive.
På forhånd takk!

Ugifte kvinner før i tiden

I dette avsnittet ber vi deg tenke tilbake så langt du kan huske - evt. fortelle hva du har hørt av eldre folk (vær nøye med å oppgi om det er egne erfaringer eller ting du er blitt fortalt). Hvis du ønsker å skrive fritt omkring enkelte kvinneskjebner du kjenner til, ber vi deg ta spørsmålene nedenfor som en rettesnor for hva vi vil vite noe om.

Kjenner du lokale ord for ugifte, barnløse kvinner?

Hva forbinder du med ordet «peppermø» (utseende, påkledning, væremåte)? Har du hørt andre fortelle om «peppermøer»?

Omgivelsenes syn på de ugifte nedfeller seg ofte i ord og vendinger. Man snakker om at «*hun giftet seg aldri*», eller at «*hun ble aldri gift*». Har du noen kommentarer til slike talemåter, eventuelt andre eksempler?

Kjenner du til historier om grunnen til at enkelte kvinner ikke giftet seg? Hvem fortalte slike historier?

Kan du huske - eller har du hørt om - at ugifte kvinner selv fortalte om hvorfor de ikke var gift? Har du hørt om at de kommenterte eller reflekterte over sin enslige situasjon? Fortell hva det eventuelt gikk ut på.

Hvordan livnærte ugifte kvinner seg i eldre tid? Da som nå fantes det velutdannede, selververvende kvinner - og kvinner som på en eller annen måte var økonomisk avhengige (stille for gamle foreldre, ugifte brødre etc.). Fortell om kvinner du har kjent eller hørt om.

Hvordan bodde de som du har kjent/hørt om? Bodde de for seg selv eller hos andre - eventuelt hos hvem?

Kan du skildre interiøret i deres bolig/leilighet/rom?

Hvilken plass hadde den ugifte kvinnen i familien/slekten? Kom hennes posisjon som enslig til syne i forbindelse med høytider, sammenkomster, selskaper? Ble hun invitert - ble hun noen gang «glemt»? Hva slags forhold hadde hun til barn og ungdom i familien? Hvem tok ansvaret for henne ved sykdom, alderdom?

Hadde ugifte kvinner noen særskilt plass/rolle i bygda/lokalmiljøet? Var de aktive? Falt de utenfor på noen måte? Fortell, med eksempler du kjenner til.

Hendte det at noen antydte at ugifte kvinner ikke var helt «normale»? Hva gikk det ut på?

Kjenner du til litterære skildringer av enslige kvinner, eventuelt filmatiske fremstillinger? Hvordan er de skildret?

Ugifte kvinner i dag

Med utgangspunkt i spørsmålene ovenfor - og den ettertanken du har gjort deg mens du skrev ned svarene - ber vi deg skrive om det som er forskjellen på ugifte kvinners situasjon i går og i dag. Legg vekt på både kvinnenens livssituasjon og på omgivelsenes syn på dem. Vi vil gjerne at du skriver ut fra tilfeller du selv kjenner til, men også med henvisning til hva du mener er allmenne holdninger.

Ugifte menn før i tiden

Når det gjelder tidligere tider var det stor forskjell på ugifte kvinners og ugifte menns situasjon, på deres muligheter til å klare seg alene, og på det syn man hadde på dem. I dag er ikke forskjellen på samme måte tydelig, og vi vil gjerne vite hva som kjennetegner endringene. Ta utgangspunkt i forhold du har hørt om eller selv kjenner til. Fortell gjerne om enkeltskjebner med spørsmålene som rettesnor.

Kjenner du lokale ord for ugifte, barnløse menn?

Hva forbinder du med ord som «peppersvenn», «gammel ungkar»?

Har du noen kommentarer til talemåter som «å gifte seg» vs. «å bli gift» når det gjelder menn?

Kjenner du til fortellinger om grunnen til at enkelte menn ikke giftet seg? Hvem fortalte slike historier?

Kan du huske - eller har du hørt om - at ugifte menn selv fortalte om hvorfor de ikke var gift? Har du hørt om at de selv kommenterte eller reflekterte over sin ugifte stand? Hva fortalte de?

Fortell om hvordan enslige menn levde og bodde før i tiden. Fortell om forhold du kjenner til: Hvem stelte for dem, laget mat, vasket tøy og bolig? Beskriv gjerne hjemmet deres.

Ovenfor har vi spurt om hvilken stilling eller posisjon ugifte kvinner kunne ha i slekt/familie når det gjaldt sammenkomster, høytider, forholdet til barn og unge og familiens ansvar for dem ved sykdom og alderdom. Tenk gjennom enslige menns situasjon på samme måte; var det store forskjeller på menns og kvinners kår? Hva var de største forskjellene?

Var det forskjell på ugifte menns og ugifte kvinners roller/posisjoner i det sosiale livet i bygda/lokalmiljøet? (Vi tenker på foreningsliv, tillitsverv, hvor aktive de var, om de falt utenfor o.l.)

Hendte det at noen antydte at ugifte menn ikke var helt «normale»? Hva gikk det ut på? Hvem fortalte slike historier?

Kjenner du til litterære eller filmatiske fremstillinger av ugifte menn/«gamle ungkarer»? Hvordan er de skildret?

Ugifte menn i dag

Med utgangspunkt i avsnittet om ugifte menn før i tiden ber vi deg skrive hva du mener er den største forskjellen mellom før og nå når det gjelder å leve ugift som mann. Ta utgangspunkt i forhold du kjenner til i dag, og legg vekt på å beskrive livssituasjon, muligheter og omgivelsenes holdning til vedkommende.

Kommentarer

Til slutt ber vi deg gi noen kommentarer til denne spørrelisten. Vi er ute etter både ros og ris! Har vi kanskje uteglemt noe vesentlig i spørsmålene våre? I så fall - skriv om det!

Anne Moestue

Ann Helene B. Skjelbred